

سال انتشار	۱۴۰۵	شماره انتشار	صفحات	۱-۱۱
------------	------	--------------	-------	------

امکان سنجی ضرورت تصویب کنوانسیون بین‌المللی مقابله با ارتکاب جرایم تروریستی علیه محیط زیست

آقای دکتر علیرضا شکر بیگی و آقای دکتر پیمان نمایان

استادیار گروه حقوق دانشگاه پیام نور، تهران، ایران

استادیار و عضو هیأت علمی گروه حقوق دانشکده علوم اداری و اقتصاد دانشگاه اراک.

چکیده

به‌طور کلی، محیط زیست بیش از پیش به‌عنوان یک ارزش مشترک بشریت درک و دریافت می‌شود؛ ارزشی که حفظ و نگهداری آن وظیفه کل جامعه بین‌المللی است و در قواعد مورد اعمال آن نیز بیشتر با اصول مربوط به میراث مشترک بشریت برخورد می‌کند. سهولت امکان ورود آسیب‌های شدید به محیط طبیعی برای تحمیل رفتار سیاسی، تهدیدهای واقعی و فعلی علیه طبیعت و به‌شمار می‌رود. فقدان جدی مقررات بین‌المللی برای جرم‌انگاری اقدام‌های تروریستی علیه محیط زیست، موجبات نقض امنیت زیستی و انسانی را در محیط زیست ملی و بین‌المللی را فراهم آورده است. چنین شکافی را در جامعه بین‌المللی می‌توان تا حدی با تدوین و تصویب یک معاهده جدید برای تعریف و جرم‌انگاری چنین اقدام‌هایی علیه محیط طبیعی مرتفع ساخت. بنابراین، این مقاله می‌کوشد تا ضمن افزایش آگاهی از جرایم تروریستی علیه محیط زیست، فقدان یک چارچوب حقوقی بین‌المللی برای سرکوب آن را با پیشنهاد یک چارچوب حقوقی بین‌المللی در قالب یک کنوانسیون بین‌المللی طرح و امکان قرارگیری آن را در مجموعه کنوانسیون‌های بین‌المللی ضد تروریستی سازمان ملل متحد فراهم نماید.

واژگان کلیدی: محیط طبیعی، محیط زیست، جرایم تروریستی، تروریسم زیست‌محیطی، امنیت زیستی

طبقه‌بندی: JEL، فقه - حقوق - جزا و جرم‌شناسی - حقوق بین‌الملل - حقوق خصوصی

Feasibility of the need to ratify the international convention against committing terrorist crimes against the environment

Abstract

In general, the environment is more and more understood and received as a common value of humanity; A value that is the duty of the entire international community to preserve and maintain, and in its applied rules, it deals more with the principles related to the common heritage of humanity. The ease with which severe damages can be inflicted on the natural environment to impose political behavior is considered a real and current threat against nature. The serious lack of international regulations to criminalize terrorist acts against the environment has caused violations of biological and human security in the national and international environment. Such a gap in the international community can be partially resolved by drafting and approving a new treaty to define and criminalize such actions against the natural environment. Therefore, this article tries to increase the awareness of terrorist crimes against the environment, the lack of an international legal framework to suppress it by proposing an international legal framework in the form of an international convention and providing the possibility of placing it in the set of international anti-terrorist conventions of the United Nations.

Keywords: natural environment, Environment, Terrorist crimes, Environmental terrorism, Biosecurity

متن مقاله

ساختارهای سیاسی موجود هستند، اعمال می‌شود. این نوع تروریسم که به عنوان جرایم تروریستی زیستی قابل شناسایی است، برای نمونه مشتمل بر تهدیدهایی برای آلودگی منابع آب یا از بین بردن یا از کار انداختن تأسیسات انرژی و نیز اقدام‌هایی نظیر انتشار سیاه زخم یا سایر عوامل بیولوژیک است. [۳] البته گونه دیگری از آن شامل تخریب عمدی و غیرقانونی، بهره‌برداری یا اصلاح محیط زیست به‌مثابه راهبرد جنگ یا در زمان مخاصمه مسلحانه است (Elliott, ۲۰۲۳: ۱).

در دوره مدرن فرآیندهای گسترده جهانی شدن، ادغام و مهاجرت سریع، روابط پیچیده سیاست خارجی تعدادی از دولت‌های وابسته به بلوک‌های فراملی مدافع منافع متضاد، البته مشکل مقابله موثر با جرایم تروریستی و افراطی و همچنین پیشگیری از آن است. گسترش ایدئولوژی‌های مربوطه، به ویژه شدید می‌شود. جامعه بین‌المللی با درک خطر تروریسم و تلاش برای توسعه اقدامات موثر برای پیشگیری از آن، اسناد متعددی را تصویب کرده است (Danilova, Knyazeva, Mayorova and Peremolotova, ۲۰۲۱: ۱).

تروریسم محیط‌زیستی، رفتار خشونت‌آمیزی است که با قصد سلب صلح، نظم و امنیت جوامع بشری، از طریق هدف یا ابزار قرار دادن محیط‌زیست، حیات و سلامتی انسان‌ها و امنیت محیط‌زیست را با خطر جدی روبرو می‌سازد و هر گاه همزمان با مخاصمات مسلحانه و از جانب یکی از طرفین مخاصمه رخ دهد، خسارات گسترده و جبران‌ناپذیری را بر جای می‌گذارد و نه تنها سلامتی و حیات نسل معاصر، که سلامتی نسل‌های آینده را نیز در معرض خطر قرار داده و نیز قابلیت زیست سالم را از محیط‌زیست سلب می‌کند، لذا بررسی راهکارهای مقابله با این‌گونه وقایع، هدف اصلی پژوهش جاری می‌باشد. تنها سازوکار مقابله با این پدیده جنایی، تقیید طرفین مخاصمه به هنجارها و مقررات مربوط به حقوق بشردوستانه بین‌المللی و جرم‌انگاری نقض این‌گونه مقررات است، تا ضمن کنترل خشونت طرفین مخاصمه در حدود مقررات بین‌المللی، تعرض از این‌دسته از مقررات، موجب تعقیب کیفری با اتهام جنایات بین‌المللی یا جنایات شدید دارای اهمیت بین‌المللی گردد. با وجود این‌که ماده ۵ اساسنامه

در لشکرکشی‌های نظامی باستان و قرون وسطی، ارتش‌ها مزارع و جنگل‌ها را به آتش کشیدند. در قرن بیست و یکم، تخریب عمدی منابع طبیعی یک تاکتیک شبه‌نظامی است که به شکل غیرمتمرکز و خصوصی شده، به عنوان جرایم تروریستی علیه محیط زیست بازگشته است. [۱] لازم به‌ذکر است رومی‌ها در طول جنگ‌های گالیک برای ویران کردن قلمرو دشمن از سوزاندن محصولات کشاورزی، از بین بردن گله‌ها و مسموم کردن منابع آب استفاده کردند. [۲]

به‌طور کلی، محیط زیست بیش از پیش به‌عنوان یک ارزش مشترک بشریت درک و دریافت می‌شود؛ ارزشی که حفظ و نگهداری آن وظیفه کل جامعه بین‌المللی است و در قواعد مورد اعمال آن نیز بیشتر با اصول مربوط به میراث مشترک بشریت برخورد می‌کند (حبیبی، ۱۳۷۳: ۴۰). جرایم علیه محیط زیست به هر نوع فعلی یا ترک فعلی اطلاق می‌شود که موجبات ورود آسیب و صدمه شدید به محیط زیست و به مخاطره افکندن جدی سلامت بشر را فراهم می‌کند. به‌طور کلی این نوع از جرایم با توجه به ماهیت به دو گروه عمده تقسیم‌بندی می‌شوند؛ نخست، جرایم ارتكابی علیه جانداران محیط زیست به‌استثنای انسان مشتمل بر کل جانداران گیاهی و حیوانی اعم از وحشی و آبزیان؛ دوم، جرایم ارتكابی علیه عناصر بی‌جان محیط زیست اعم از آب و هوا، خاک، صدا و آلودگی‌های شیمیایی. این در حالی است که با توجه به ساختار اقدام‌های تروریستی و ارتباط ماهیتی آن‌ها با جرایمی که علیه محیط زیست امکان ارتكاب دارند، جرایمی موصوف به جرایم تروریستی علیه محیط زیست پدیدار می‌شوند که به موجبات تخریب یا تهدید به تخریب محیط زیست توسط دولت‌ها، گروه‌ها یا افراد به منظور ارباب یا اجبار دولت‌ها یا غیرنظامیان را فراهم می‌نمایند. به‌علاوه، این نوع از جرایم به جرایم ارتكاب یافته علیه شرکت‌ها یا سازمان‌های دولتی و با هدف پیشگیری یا مداخله در فعالیت‌هایی که گفته می‌شود برای محیط زیست مضر است، اطلاق می‌شود. جرایم تروریستی علیه محیط زیست، از سوی گروه‌هایی که درگیر خشونت علیه

دیوان کیفری بین‌المللی ۱۹۹۸، تروریسم محیط‌زیستی را در شمار جنایات بین‌المللی پیش‌بینی نکرده، اما به خاطر آثار زیانبار عمیق و جبران‌ناپذیر در حیات و سلامتی انسان‌ها و سلامت محیط زیست و قابلیت سرایت این‌گونه آثار به مناطق دوردست و حتی به نسل‌های آینده، دکترین حقوقی و اسناد بین‌المللی، تروریسم محیط‌زیستی را نمونه‌ی حادی از تروریسم شناخته و اهمیت آن را در ردیف جنایات بین‌المللی دانسته و آثار جنایات بین‌المللی را بر آن مترتب می‌دانند (آشوری، قاسمی و سپهری، ۱۴۰۲: ۱۰۷).

جرایم تروریستی علیه محیط زیست، به‌طور عمدی و خاص، محیط طبیعی را هدف قرار می‌دهند تا به دارایی‌های زیست محیطی آسیب برسانند یا از بین ببرند. این نوع از جرایم می‌توانند به شکل ورودی‌های آلودگی، نظیر سموم، یا استخراج منابع، مانند سوزاندن، ارتکاب یابند. چنین جرایمی دارایی‌های زیست محیطی را هدف قرار می‌دهند تا رفتار سیاسی مطلوب را که درخواست دارند، به‌دست آید. جرایم تروریستی علیه محیط زیست از آسیب‌های جانبی اتفاقی به دارایی‌های زیست محیطی ناشی از خشونت سیاسی متمایز است.

در هر حال، هدف از تقریر این مقاله دست‌یافتن به این امر که تدوین و تصویب یک سند بین‌المللی مورد اجماع جامعه جهانی در قبال ارتکاب جرایم تروریستی علیه محیط زیست اقدامی انکارناپذیر و ضروری است؛ چرا که ضمن فقد چنین سندی در عرصه بین‌المللی، ابزارهای پیشگیرانه قابل اتکایی که امروزه در صدد مقابله با جرایم تروریستی موصوف را داشته باشند، متأسفانه وجود ندارد و چنین وضعی امکان‌سنجی طراحی و تبیین این سند را بیش از پیش مورد اتمام اطلاق خواهد ساخت. از این‌رو، این مقاله برای مطالعه و استخراج و حتی تجزیه و تحلیل داده‌ها مبادرت به استفاده از روش پژوهش توصیفی-تحلیلی می‌نماید. لازم به ذکر این پژوهش از نوع کیفی بوده و داده‌ها به‌شیوه اسنادی و سنجش مقررات بر پایه اسناد و منابع مکتوب و نیز مطالعه و واکاوی دیدگاه‌های صاحب‌نظران حقوقی با ابزار فیش‌برداری جمع‌آوری و مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفته است.

۲. شناخت ضروریات و تحولات

جرایم تروریستی علیه محیط زیست در مفهوم به‌کارگیری عوامل زیست‌محیطی در اقدام‌های تروریستی به‌عنوان یکی از پیچیده‌ترین اشکال جرایم تروریستی نوین مورد شناسایی قرار می‌گیرد. تاکنون، هیچ نظریه‌ای قطعی در خصوص علل تمایل به استفاده از این عوامل در ارتکاب جرایم تروریستی به‌اثبات نرسیده است. آنچه به‌نظر می‌رسد هسته مرکزی اغلب این حملات را تشکیل می‌دهد، تلفات جمعی با آثار همه‌گیر شدن و ایجاد هرج‌ومرج و شرایط غیرطبیعی در اوضاع جامعه و کمی فراتر در کل جهان است؛ امری که در اغلب این اقدام‌های تهاجمی تحقق یافته است (مشهدی، سالم و نیای، ۱۳۹۸: ۱۱۳).

حقوق بین‌الملل رویه‌های مؤثری برای ارائه مجرمیت کیفری برای جرایم زیست‌محیطی فراملی ارائه نمی‌کند. همچنین حقوق بین‌المللی برای تروریسم زیست محیطی یا عملیات خصمانه «منطقه خاکستری» علیه محیط زیست، مقصر اصلی نمی‌باشد. با ظهور اقدامات تروریستی علیه عناصر محیط طبیعی، این نگران‌کننده است که چارچوب‌های همکاری حقوقی بین‌المللی برای سرکوب تروریسم زیست‌محیطی کاملاً وجود ندارد.

در حال حاضر، مجموعه کنوانسیون‌های جهانی برای سرکوب اقدامات تروریستی برای رسیدگی به خشونت علیه افراد یا اشیاء خاص، مانند حمل و نقل هوایی و کشتیرانی، دیپلمات‌ها و زیرساخت‌های عمومی طراحی شده‌اند. هدف آنها سرکوب قتل، جراحت، آدم‌ربایی و بمب‌گذاری است، اما به آسیب رسیدگی نمی‌کنند. به‌طور خاص علیه محیط زیست طبیعی است. [۴] به‌عنوان مثال، کنوانسیون سرکوب اقدامات غیرقانونی علیه ایمنی ناوبری دریایی به جای رسیدگی به حملات زیست محیطی توسط کشتی‌ها، هدف محافظت از کشتی‌ها در برابر حمله را دارد. حتی عمومی‌ترین و گسترده‌ترین معاهده جهانی ضد تروریسم شامل آسیب به محیط طبیعی نمی‌شود. در واقع، معاهدات ضد تروریسم به‌طور کلی از اقدامات تروریستی علیه محیط طبیعی بسیار آسیب‌پذیر غفلت می‌کنند. [۵]

عمدی ناشی از انگیزه‌های منفعت شخصی در شکل مادی است. اینها برای افزایش سود یا راحتی، یا جلوگیری از هزینه‌های نظارت محیطی هستند. به عنوان مثال، ریختن زباله‌های ساختمانی در ذخایر طبیعی عمومی، تخلیه پساب کارخانه‌ها به آب‌های عمومی، شکار حیات وحش حفاظت شده و برداشت مخرب منابع زنده دریایی آسیب‌هایی هستند که برای افزایش منافع شخصی وارد می‌شوند.

در مقابل، اقدامات تروریستی برای اثرات قهرآمیز سیاسی انجام می‌شود که اهداف سیاسی عمومی است. اجبار سیاسی چیزی است که تروریسم را متمایز و تهدید کننده امنیت عمومی می‌کند، زیرا به دنبال براندازی فرآیندهای دموکراتیک، تسلط بر یک بدنه سیاسی، یا تضعیف نظم اجتماعی است. ناگزیر، در درون یک روان فردی، انگیزه‌های خصوصی با اهداف عمومی مخلوط می‌شود، اما یک نیت سیاسی ضروری است. کنوانسیون‌های ضد تروریسم سازمان ملل متحد به صراحت هدف سیاسی عمومی اقدامات تروریستی را به رسمیت می‌شناسد.^[۷]

یکی از ویژگی‌های مشترک کنوانسیون‌های ضد تروریسم این است که آنها شرایط خاصی را که در نظر گرفته نشده‌اند، از محدوده خود حذف می‌کنند. از آنجایی که جنایات جنگی طبقه جداگانه‌ای از جرایم بین‌المللی در شرایط درگیری مسلحانه است که قبلاً طبق سایر معاهدات، آداب و رسوم و مکانیسم‌های حقوق بین‌الملل ممنوع شده است، نباید آنها را با تروریسم ترکیب کرد. بر این اساس، در معاهدات ضد تروریسم تمایزی قائل شده است تا دامنه آنها محدود به حمله‌ای باشد که علیه «یک غیرنظامی یا هر شخص دیگری که در موقعیت‌های درگیری مسلحانه در خصومت‌ها شرکت فعال ندارد» محدود شود.^[۸] جنایات جنگی علیه محیط زیست را از محدوده معاهده تروریسم زیست محیطی مستثنی‌کنند.^[۹]

علاوه بر این، اقدامات دولتی که توسط مصونیت از صلاحیت ملی خارجی تحت حقوق بین‌المللی محافظت می‌شوند، می‌توانند صریحاً مستثنی شوند. دلیل محرومیت این خواهد بود که، در صورت اعمال مصونیت‌ها، اعمال دولت مقصر به وضوح مستعد صلاحیت کیفری در دادگاه‌های ملی

این نقص بزرگ باید برطرف شود. معاهده‌ای برای سرکوب اقدامات تروریسم زیست محیطی ممکن است با استفاده از مدل رایج مورد استفاده در معاهدات سازمان ملل برای سرکوب اقدامات تروریستی تدوین شود. بنابراین، اعمال تروریسم زیست محیطی را تعریف می‌کند، ایجاب می‌کند که چنین اعمالی تحت حقوق ملی طرف‌های معاهده جرم‌انگاری شوند، دامنه صلاحیت کیفری ملی طرفین در مورد اعمال تروریسم زیست محیطی را مشخص کند، و از طرفین ملزم شود که حقوق کیفری علیه افراد را اجرا کنند. تحت صلاحیت خود هستند و از طرفین می‌خواهند که برای کمک به یکدیگر در اجرای قانون در برابر جرائم تحت معاهده همکاری کنند.

۳. تبیین الگوی نوین؛ سازوکارها و سیاست‌گذاری‌ها

اولین گام در تدوین معاهده جدید، تعریف اقدامات تروریسم زیست محیطی است. این شامل تعریف اجزای محیط است و اینکه کدام اعمال علیه آن مضر تلقی می‌شود و تشخیص اعمال مجرمانه معمولی از اقدامات تروریستی است. آسیب‌پذیری زیست محیطی اصلی زیست‌کره طبیعی است که از تنوع زیستی و زیستگاه‌های آن در خشکی، اقیانوس‌ها و آب‌ها، در هوا و فرآیندها و سیستم‌های پشتیبان آن تشکیل شده است. تعاریف گسترده‌تری از محیط زیست وجود دارد، اما نگرانی اصلی و تمرکز اساسی بر روی حفاظت باقی می‌ماند.^[۶]

اقدامات مضر برای محیط زیست را می‌توان به عنوان اقدامات تروریستی زیست محیطی در نظر گرفت که باعث آسیب، تخریب یا تخریب «قابل توجه» می‌شود. مضرات «قابل توجه» را دادگاه‌های ملی می‌توانند مطابق با شرایط اجتماعی و حقوقی محیط زیست ملی تعریف کنند. بعلاوه، اعمالی که عمداً تلاش، توطئه، حمایت یا تأمین مالی تروریسم زیست محیطی را انجام می‌دهند، معمولاً در دسته اعمال تعریف شده قرار می‌گیرند.

عنصر انگیزه سیاسی عامل اساسی است که اعمال مجرمانه عادی را از اعمال تروریستی متمایز می‌کند. بیشتر آسیب‌های محیطی عادی و

بنابراین، یک معاهده ضد تروریسم زیست محیطی، در یک فرمول استاندارد، مستلزم این است که: طرفین مقرراتی را برای جرم انگاری جرایم تعریف شده در این معاهده در حقوق ملی خود وضع خواهند کرد. طرف، جرایمی را که به موجب این معاهده ممنوع شده است، با مجازاتهای شدیدی که با ماهیت شدید آن جنایات مطابقت دارد، مجازات خواهد کرد. طرفین اقدامات لازم را برای اعمال صلاحیت کیفری در مورد جرایم مندرج در این معاهده اتخاذ خواهند کرد، در مواردی که مجرم مورد ادعا در حوزه قضایی آن حضور داشته باشد و آن شخص را به کشور دیگری که صلاحیت رسیدگی به مجرم و جرم را دارد، مسترد نکند.

چهارم، یک معاهده ضد تروریسم زیست محیطی باید محدوده صلاحیت کیفری ملی طرفین را در مورد اعمال ممنوعه مشخص کند. دامنه جغرافیایی اعمال صلاحیت کیفری ملی در سیستم های حقوقی مختلف متفاوت است، اما معاهدات ضد تروریسم حداکثر اعمال صلاحیت را مجاز می دانند. صلاحیت کیفری توسط هر دولتی که در سرتاسر قلمرو ملی آن و همچنین بر کشتی های تحت پرچم دولت و از طریق آب های تحت دسته بندی صلاحیت دریایی ملی اعمال می شود، قابل اعمال است. اکثر ایالات همچنین صلاحیت کیفری را به صورت فراسرزمینی، بر شهروندان و ساکنان خود در هر کجای جهان که قرار دارند، گسترش می دهند، هر چند فقط برای جرایم مشخص و در شرایط محدود. بنابراین، یک معاهده ضد تروریسم زیست محیطی می تواند دامنه صلاحیت کیفری ملی طرفین را در شرایط زیر مشخص کند: هر طرف تدابیر لازم را اتخاذ خواهد کرد تا صلاحیت خود را بر جرائم تحت این معاهده در سرتاسر قلمرو و حوزه صلاحیت دریایی خود، بر روی کلیه کشتی هایی که پرچم خود را برافراشته یا با آن ثبت شده باشند، و شهروندان خود و ساکنان عادی خود در هر کجا که واقع شده اند، مطابق با آن، اتخاذ کند. نظام حقوقی ملی این معاهده هیچ گونه صلاحیت کیفری قابل اعمال مطابق با حقوق ملی طرف یا حقوق بین المللی را مستثنی نمی کند.

مراحل فوق حقوق کیفری ملی در مورد تروریسم زیست محیطی را از طریق سازوکار معاهده هماهنگ می کند. هماهنگ سازی حقوق ملی،

کشور دیگر نیستند. با این وجود، اعمال مصونیت در شرایط جنایات بین المللی پیچیده است و این موضوع می تواند به اجرای عادی حقوق بین الملل در دادگاه های ملی واگذار شود (Crawford Brownlie's, ۲۰۱۹: ۴۸۴). در صورتی که ترور زیست محیطی شرایط را برآورده کند و به آستانه «جنایت علیه بشریت» برسد، در دادگاه های کیفری بین المللی مقصر شناخته می شود (Kerr, ۲۰۲۰: ۱۹۵).

مطابق با مشخصات و استثنائات شرح داده شده در بالا، یک معاهده برای سرکوب اقدامات تروریسم زیست محیطی ممکن است اقدامات تروریسم زیست محیطی را به صورت زیر تعریف کند: اعمالی که موجب هر گونه تخریب یا تخریب قابل توجه محیط زیست می شود، در صورتی که هدف از این عمل، بنا به ماهیت یا زمینه آن، ارباب یک جمعیت یا مجبور کردن دولت یا سازمان بین المللی به انجام یا خودداری از انجام هر عملی باشد. این معاهده در مورد اقدامات خصمانه ای که در جریان درگیری مسلحانه انجام می شود، اعمال نمی شود.

گام دوم لازم برای تدوین معاهده ای برای سرکوب تروریسم زیست محیطی این است که بخواهیم اقدامات تروریستی تعریف شده علیه محیط زیست را به عنوان جرم تعریف کنیم. غیرضروری است که قبلاً یک عمل مضر برای محیط زیست غیرقانونی شناخته شود تا در رده اقدامات تروریستی قرار گیرد، زیرا خود معاهده ایجاب می کند که این اعمال طبق حقوق ملی طرفین معاهده به عنوان جرم ممنوع شوند. بنابراین، معاهده ممکن است مقرر کند که: اگر آن شخص عمداً مرتکب یک عمل تروریسم زیست محیطی شود که در بالا تعریف شد، هر شخصی مرتکب جرم می شود. همچنین اگر شخص اقدام به ارتکاب تروریسم زیست محیطی کند، مرتکب تروریسم زیست محیطی شود، شریک جرم باشد، تروریسم زیست محیطی را تأمین مالی یا حمایت کند، یا تهدید به ارتکاب تروریسم زیست محیطی کند، مرتکب جرم می شود.

ثالثاً، معاهدات ضد تروریسم ایجاب می کنند که طرفین آنها حقوق کیفری را علیه افرادی که تحت صلاحیت قضایی آنها هستند و به طور منطقی مظنون به ارتکاب اعمال تروریستی تعریف شده هستند، وضع و اجرا کنند.

محیط زیست به تحقیقات بیشتر و مشاوره گسترده نیاز است. یک ابتکار تحقیقاتی بین المللی برای رسیدگی به این چالش مفید خواهد بود.

۴. از جنایات جنگی تا تروریسم محیط زیستی

جرائم تروریستی زیست محیطی از نظر قانونی از جنایات جنگی متمایز است. جنایات جنگی در جریان درگیری مسلحانه رخ می دهد و توسط نیروهای مسلح یا نیروهای کمکی آنها انجام می شود. به عنوان مثال، در ژانویه ۱۹۹۱ در خلال جنگ خلیج فارس بین عراق و متحدان کویت، نیروهای عراقی دو نشت عمدی انجام دادند و حدود ۱۲۵۰ حلقه چاه نفت کویت را منفجر کردند که نزدیک به ششصد حلقه چاه نفت آن در آتش سوخت و در نتیجه سه میلیون بشکه نفت خام به خلیج فارس ایران ریخت (Seacor, ۱۹۹۴: ۴۸۱). این خرابکاری چاههای نفت کویت عمداً صدمات زیست محیطی غیر ضروری به اهداف نظامی مشروع وارد کرد (Seacor, ۱۹۹۱: ۴۳۳-۴۳۷).

در سال ۱۹۹۱، هیچ رویه قضایی بین المللی برای محاکمه جنایات جنگی نیروهای مسلح عراق وجود نداشت. از آن زمان، مجموعه‌ای از دادگاه‌های کیفری بین‌المللی موقت، ویژه موقعیت‌های زیرمنطقه‌ای تأسیس شد و یک دیوان کیفری بین‌المللی دائمی با صلاحیت گسترده عمومی و جهانی تأسیس شد. [۱۰] محل رسیدگی به جنایات جنگی زیست محیطی به شرح زیر است.

ماده ۸ اساسنامه رم دیوان کیفری بین المللی جنایت جنگی را تعریف می کند: حمله عمدی با علم به این که چنین حمله ای منجر به تلفات جانی یا جراحاتی به غیرنظامیان یا آسیب به اشیاء غیرنظامی یا آسیب گسترده، طولانی مدت و شدید به محیط طبیعی می شود که به وضوح در رابطه با بتن و مستقیم بیش از حد خواهد بود. مزیت نظامی کلی پیش بینی شده است. [۱۱]

اساسنامه رم با توضیحاتی که در عناصر جرایم تصویب شده توسط مجمع کشورهای عضو آن تکمیل شده است. [۱۲] عناصر جنایات مربوط به ماده ۸ تصریح می کند که «رفتار در چارچوب و انجام شده است. مرتبط با یک

تفاهم مشترکی را بین دولت ها از عناصر اساسی جنایات ایجاد می کند که پیش نیاز همکاری بین المللی اجرای قانون است. سازوکارهای همکاری مجری قانون گام جداگانه ای است که پس از هماهنگ سازی حقوق دنبال می شود.

بنابراین، معاهدات ضد تروریسم سازمان ملل متحد مستلزم آن است که طرفین آنها از طریق همکاری مجری قانون به یکدیگر کمک کنند. ویژگی‌های رسمی اساسی همکاری مجری قانون، دستگیری و استرداد، و کمک حقوقی متقابل در پیگرد قانونی است. این فعالیت‌های رسمی همکاری مجری قانون به‌طور غیررسمی توسط اشتراک‌گذاری اطلاعات جنایی، چه به صورت دوجانبه یا از طریق سازمان‌های بین‌دولتی، مانند اینترپل، پشتیبانی می‌شوند. معاضدت حقوقی متقابل اشکال مختلفی دارد، از جمله جمع آوری و ارائه اظهارات شاهد، تصاویر بصری، نمونه ها و اسناد، و همچنین تأیید رسمی اسناد و شواهد به طوری که شواهد جمع آوری شده در دادگاه های خارجی قابل استناد باشد. بنابراین، یک معاهده تروریسم ضد تروریسم محیطی ممکن است موارد زیر را فراهم کند: در صورت درخواست یک کشور دیگر برای استرداد مجرم ادعایی که در صلاحیت آن حضور دارد، و پس از اطمینان از اینکه شرایط چنین است، یک طرف باید یک مجرم ادعایی را بازداشت کند یا اقدامات دیگری را طبق مقررات خود انجام دهد تا بتواند روند استرداد را آغاز کند. در صورت عدم وجود مقررات معاهده استرداد بین آنها، این معاهده به عنوان مبنای قانونی برای رسیدگی به استرداد مطابق با استانداردهای حقوقی بین المللی عمل خواهد کرد. در صورت درخواست یک کشور دیگر برای کمک حقوقی در تحقیق و تعقیب مجرم مظنون به دلیل ارتکاب یک عمل تروریسم زیست محیطی طبق این معاهده، طرف درخواست شونده باید تمام اقدامات لازم را برای کمک به طرف درخواست کننده در انجام دادرسی کیفری خود انجام دهد.

مدل پیشنهادی فوق از مفاد یک معاهده تروریسم زیست محیطی صرفاً طرح کلی مقررات ابتدایی برای بررسی است. برای تدوین و اصلاح مفاد پیشنهادی برای یک معاهده جدید برای سرکوب اقدامات تروریستی علیه

منحصر به فرد متمایز از ماده ۷ جنایات جنگی و ماده ۸ جنایات علیه بشریت. صلاحیت قضایی بر اعمال غیرقانونی یا عمدی با علم به اینکه احتمال قابل توجهی آسیب شدید و گسترده یا طولانی مدت به محیط زیست ناشی از آن اعمال وجود دارد، انجام شده است.

پیشنهاد اکوسید می تواند خارج از درگیری مسلحانه اعمال شود، اما به اندازه کافی پدیده تروریسم زیست محیطی را پوشش نمی دهد. آستانه آن برای آسیب زیست محیطی ("شدید و یا گسترده یا بلندمدت")، [۱۸] بسیار بالا است که نمی تواند صرفاً آسیب زیست محیطی "قابل توجه" را که در مقیاس تروریسم زیست محیطی رخ می دهد، دریافت کند و با آستانه های بالای جنایات جنگی قابل مقایسه است. در بالا، یا برای جنایات علیه بشریت («حمله گسترده یا سیستماتیک علیه هر جمعیت غیرنظامی»). مفهوم آن از اعمال «عمد» برای آسیب عمدی قهری مناسب نیست. از جنایات جنگی و اینکه آستانه آن، مانند جنایات علیه بشریت، نامناسب و بسیار بالاست که در اکثر موارد تروریسم زیست محیطی را پوشش نمی دهد.

نتیجه گیری

سهولت صدمات عمدی بر طبیعت و اهمیت عمده این آسیب ها در کنار یکدیگر خطرات زیست محیطی عظیمی را در جهان معاصر ایجاد می کنند. مطالعه موردی تروریسم زیست محیطی در اسرائیل به دنبال اثبات واقعی بودن این خطرات بوده است. تروریسم زیست محیطی که عمداً برای تحمیل رفتار سیاسی اعمال می شود، تهدیدی برای دموکراسی مشارکتی و ثبات اجتماعی است.

فقدان شدید حقوق بین المللی برای جرم انگاری تروریسم زیست محیطی وجود دارد. این خلاء را می توان تا حدی با تدوین و تصویب یک معاهده جدید برطرف کرد. یک اولویت مفید برای تحقیقات حقوق بین الملل آینده، کاوش عمیق تر در مورد پیچیدگی های حقوقی و مصالحه های سیاسی لازم برای تدوین معاهده جدیدی برای سرکوب اقدامات تروریستی علیه محیط زیست است.

درگیری مسلحانه بین المللی» و اینکه «مجرم از شرایط واقعی که وجود یک درگیری مسلحانه را ثابت می کرد، آگاه بود.» [۱۳] علاوه بر این، حمله به گونه ای بود که «مجرم می دانست که حمله باعث تخریب آشکارا بیش از حد می شود.» [۱۴] سایر مقررات دولت رم که می تواند در مورد جنایات جنگی علیه محیط زیست اعمال شود عبارتند از: «تخریب گسترده و تصاحب اموال، که با ضرورت نظامی توجیه نشده و به طور غیرقانونی و عمدی انجام شده است» [۱۵] و «هدایت عمدی حملات علیه اشیاء غیرنظامی، این مقررات در موقعیت های درگیری مسلحانه، چه بین المللی و چه غیر بین المللی، اعمال می شود.» [۱۶]

دهه ها قبل از تأسیس دیوان کیفری بین المللی، «اصل تناسب» در درگیری های مسلحانه بین المللی، حملاتی را ممنوع می کرد که «ممکن است انتظار می رود منجر به تلفات تصادفی جان غیرنظامیان، آسیب به غیرنظامیان، آسیب به اشیاء غیرنظامی یا ترکیبی از آنها شود. در رابطه با مزیت نظامی مشخص و مستقیم پیش بینی شده بیش از حد باشد.» [۱۷] این اصل تناسب، حملاتی را که باعث آسیب نامتناسب به محیط زیست می شود، ممنوع می کند.

با این حال، در درگیری های مسلحانه غیر بین المللی، مانند درگیری های مربوط به نیروهای شورشی داخلی یا فراملی، سؤالاتی در مورد کاربرد اصل تناسب و پادمان های زیست محیطی مطرح می شود. آنها در ماده ۳ در مورد منازعات مسلحانه غیر بین المللی، که شرط مشترک چهار کنوانسیون ژنو ۱۹۴۹ است، و همچنین در دومین پروتکل الحاقی کنوانسیون های ژنو مشخص نشده اند. با کاربرد جهانی برای بازیگران غیردولتی. بنابراین، جنایات جنگی ارتكابی علیه محیط زیست در درگیری های مسلحانه بین المللی ممنوع است و هر دادگاهی که عاملی را که ادعا می شود در یک درگیری مسلحانه غیر بین المللی صدمات نامتناسب و بیش از حد زیست محیطی ایجاد کرده است، محاکمه کند، احتمالاً در نظر بگیرد که چنین رفتاری ممنوع است.

یک جنایت جدید «اکوسید» توسط برخی از محققان حقوقی برای الحاق در اساسنامه رم پیشنهاد شده است، به عنوان یک جنایت بین المللی

محیطی (Bildirici, Lousada and Yılmaz Genç, ۲۰۲۲: ۱).

[۴] ر.ک: کنوانسیون در مورد جرائم و برخی اعمال دیگر ارتکاب شده در هواپیما، کنوانسیون برای جلوگیری از توقیف غیرقانونی هواپیما، کنوانسیون برای سرکوب اعمال غیرقانونی علیه ایمنی هواپیمایی کشوری، پروتکل در مورد سرکوب اعمال خشونت غیرقانونی در فرودگاه هایی که به هوانوردی بین المللی خدمات رسانی می کنند، کنوانسیون برای سرکوب اقدامات غیرقانونی علیه ایمنی دریانوردی دریایی، پروتکل برای سرکوب اقدامات غیرقانونی علیه ایمنی سکوها ثابت واقع در فلات قاره، کنوانسیون پیشگیری و مجازات جرایم علیه افراد تحت حمایت بین المللی، از جمله ماموران دیپلماتیک، کنوانسیون بین المللی علیه گروگان گیری، کنوانسیون حفاظت فیزیکی از مواد هسته ای، کنوانسیون علامت گذاری مواد منفجره پلاستیکی به منظور شناسایی، کنوانسیون بین المللی برای سرکوب بمب گذاری های تروریستی، کنوانسیون بین المللی برای سرکوب تامین مالی تروریسم.

[۵] کنوانسیون مقابله با تأمین مالی اقدامات تروریستی، شماره ۳، ماده ۲ (۱) (ب) صرفاً «هر عمل دیگری را که به منظور ایجاد مرگ یا صدمات جدی بدنی به غیرنظامی یا هر شخص دیگری انجام می شود، پوشش می دهد ... زمانی که هدف چنین عملی بنا به ماهیت یا زمینه آن، ارباب جمعیت یا مجبور کردن دولت یا سازمان بین المللی به انجام یا خودداری از انجام هر عملی باشد.

[۶] دامنه وسیع تر و انتزاعی تر برای معاهده ممکن است فراهم کند که برای اهداف آن، «محیط طبیعی» به معنای همه چیزهایی است که به طور طبیعی وجود دارد، از جمله «دینامیک، ترکیب یا ساختار زمین، از جمله بیوتا، لیتوسفر، هیدروسفر و جو آن، یا فضای بیرونی.

[۷] E.g., International Convention for the Suppression of the Financing of Terrorism, n. ۳

[۸]

[۹] جنایات جنگی آستانه آسیب را به عنوان آسیب شدید یا گسترده یا طولانی مدت تعریف می کنند؛

تایید اهمیت محیط زیست تروریسم زیست محیطی توسط مجمع محیط زیست سازمان ملل متحد می تواند به مذاکرات برای یک معاهده جدید شتاب دهد. مجمع مشارکت جهانی سازمان ملل متحد دارد و به عنوان یک مجمع برای تسریع ابتکارات زیست محیطی جدید بین المللی عمل می کند. دفتر مبارزه با مواد مخدر و جرایم سازمان ملل متحد همکاری بین المللی را برای سرکوب جنایات فراملی تسهیل می کند و معمولاً از مذاکرات برای تدوین معاهده جدیدی برای سرکوب تروریسم پشتیبانی کارشناسی می کند و خدمات پشتیبانی دبیرخانه بعدی را به طرفین ارائه می دهد. ابتکارات جدید سازمان ملل متحد در حقوق بین الملل محیط زیست یا کیفی معمولاً بر حمایت مالی و حمایت سیاسی از سوی دولت ها، سازمان ها یا بنیادهای خیر متکی است. برای پیشبرد یک معاهده جدید، باید ذینفعان پروژه حقوقی بین المللی برای سرکوب تروریسم زیست محیطی شناسایی شوند. جنایات تخریب عمدی علیه طبیعت مذموم است. مأموریت آنها به عنوان اجبار سیاسی نفرت انگیز است. حقوق بین المللی وجود ندارد، اما یک معاهده جدید برای سرکوب تروریسم زیست محیطی یک سازوکار قابل دستیابی است.

[۱] Bruce Hoffman Inside Terrorism (Columbia University Press ۲۰۰۶) ۴۰

[۲] Oxford Classical Dictionary, ۲nd Edition, pp. ۴۵۵-۴۵۶ (Gallic Wars).

[۳] امروزه جهان با مشکلات مهم بسیاری از جمله آلودگی زیست محیطی، مشکلات تامین آب آشامیدنی و تروریسم مواجه است که تأثیرات شدیدی بر توسعه پایدار دارد. به خصوص، آلودگی محیط زیست یک مشکل مهم در سراسر جهان است. علم پایداری در تلاش است تا رابطه بین جامعه و طبیعت را درک کند و یکی یا چند مورد از سه پشتوانه پایداری را بپذیرد: شکوفایی اقتصادی، عدالت اجتماعی و کیفیت

Cross ('ICRC') Guidelines on the Protection of the Natural Environment in Armed Conflict (۲۰۲۰) ۱۷۲ Rome Statute, n. ۴۷, Art. ۸ (۲)(b)(ii). In this [۱۶] situation, the environment might be considered as a civilian object; see: ICRC *ibid* ۱۷-۱۹ Protocol Additional to the Geneva Conventions [۱۷] of ۱۲ August ۱۹۴۹, and relating to the protection of victims of international armed conflicts ('Additional Protocol I') (۱۹۷۷) ۱۱۲۵ UNTS ۱, Art. ۵۱(۵)(b) [۱۸] «شدید» به معنای آسیبی است که شامل تغییرات نامطلوب بسیار جدی، اختلال یا آسیب به هر یک از عناصر محیطی، از جمله تأثیرات شدید بر زندگی انسان یا منابع طبیعی فرهنگی یا اقتصادی است. «گسترده» به معنای آسیبی است که فراتر از یک منطقه جغرافیایی محدود گسترش می یابد، از مرزهای ایالت عبور می کند یا کل اکوسیستم یا گونه یا تعداد زیادی از انسان ها متحمل می شود. "طولانی مدت" به معنای آسیبی است که غیرقابل برگشت است یا نمی توان آن را از طریق بازیابی طبیعی در یک دوره زمانی معقول جبران کرد.

See, STOP Ecocide Foundation Independent expert – panel for the legal definition of ecocide: commentary [۱۰] and context (۲۰۲۱), Art. ۸ter 'Ecocide /ICC; available at: <https://www.icc-cpi.int> [۱۰] Rome Statute of the International Criminal Court (۱۹۹۸) ۲۱۸۷ UNTS ۹۱, Art. ۸(۲)(b)(iv), using phrasing drawn from the Environmental Modification Convention, n. ۳۸ :ICC Elements of Crimes; available at [۱۲] <https://www.icc-cpi.int/Publications/Elements-of-Crimes.pdf> ICC Elements of Crimes Article ۸(۲)(b)(iv) [۱۳] Elements ۴ and ۵ ICC Elements of Crimes Article ۸(۲)(b)(iv) [۱۴] Elements ۲ and ۳ Rome Statute, n. ۴۷, Art. ۸ (۲)(a)(iv). In this [۱۵] situation, the environment might be considered as property; see International Committee of the Red

Liliana Peremolotova (۲۰۲۱), "Environmental terrorism and socio-economic factors in the mechanism of countering terrorist crimes", XXII International Scientific Conference Energy Management of Municipal Facilities and Sustainable Energy Technologies, Environmental Ethics and Education, ۲۴۴(E۳۵): ۱-۷

Elliott, Lorraine (۲۰۲۳), "Ecological Terrorism Environmental Terrorism", The Editors of Encyclopædia Britannica, Aug ۲۹
<https://www.britannica.com/topic/ecoterrorism>

Crawford Brownlie's, James (۲۰۱۹), Principles of Public International Law, ۹th ed., Oxford University Press

Kerr, Christa-Gaye (۲۰۲۰), "Sovereign Immunity, the AU and the ICC: Legitimacy Undermined", Michigan Journal of International Law, ۴۱(۱): ۱۹۵-۲۲۵

Seacor, Jessica E (۱۹۹۴), "Environmental Terrorism Lessons from the Oil Fires of Kuwait", American University International Law Review, ۱۰(۱): ۴۷۵-۴۹۳

Oxman, Bernard H (۱۹۹۱), "Environmental Warfare", Ocean Development and International Law, ۲۲(۴): ۳۶۷-۳۸۱

منابع

آشوری، محمد، قاسم قاسمی و بهروز سپهری (۱۴۰۲)، «تروریسم محیط‌زیستی با محوریت مخصصات مسلحانه در پرتو حقوق کیفری بین‌المللی»، علوم و تکنولوژی محیط زیست، ۱۲۳-۱۰۷: (۱)۲۵.

پاتریک، دینه و آلن پله (۱۳۸۳)، حقوق بین الملل عمومی، ترجمه حسن حبیبی، تهران: انتشارات اطلاعات، چاپ اول.

مشهدی، علی، بهنام سالم و امید نیاقی (۱۳۹۸)، «تروریسم زیست‌محیطی: تحلیل ساختارشناختی انواع و مرتکبان آن»، سیاست دفاعی، ۲۷(۱۰۶): ۱۴۱-۱۱۳.

Melike E. Bildirici, Sérgio Lousada and Sema Yılmaz Genç "Terrorism, Freshwater, and Environmental Pollution: Evidence of Afghanistan, Burkina Faso, Iraq, Arab Republic of Egypt, Cameroon, Mali, Mozambique, Niger, Nigeria, Somalia, Syrian Arab Republic, and Pakistan", Water, ۱۴(۱۷): ۱-۱۳

Bruce, Hoffman (۲۰۰۶), Inside Terrorism, Columbia University Press

Danilova, Irina, Olga Knyazeva, Svetlana Mayorova and